

Overleefgemeenschappen

AUTEUR Marloes Wevers

Wie meent dat de commune als bewust alternatieve gemeenschappelijke woonvorm na zijn grote populariteit in de jaren zestig en zeventig een stille dood is gestorven, heeft het mis. Dat leert de afstudeerscriptie *Communale leefgemeenschappen op zoek* (2007) van sociaal geograaf Wilma Bakker. Afhankelijk van de gehanteerde definitie lopen de schattingen voor Nederland uiteen van enkele honderden tot enkele duizenden, en alles wijst erop dat het aantal groeiende is.

Er kunnen grofweg vier typen worden onderscheiden: de religieuze, ecologische, praktische en communale leefgemeenschap, en in Bakkers onderzoek staat het laatste type centraal. Hoewel communale leefgemeenschappen er veelal ook religieuze of ecologische principes op nahouden, is de hoofdideologie het communitarisme: een afkeer van individualisme en de daarmee geassocieerde mentaliteit van consumptisme, materialisme en gebrek aan maatschappelijke betrokkenheid en spiritualiteit. Men draagt dit uit door samen te werken, leefruimtes te delen en gezamenlijke activiteiten te ontplooiën en wil daarmee een voorbeeld zijn voor anderen.

De trend wordt verklaard uit een verlangen naar sociale cohesie, waaraan een gebrek zou zijn ontstaan door het minder dwingend worden van de traditionele banden met familie, buurt, kerk en vereniging. Bakker wijst op de interessante paradox dat communale leefgemeenschappen zich keren tegen individualisering, maar dat dat proces tevens de grotere individuele keuzevrijheid heeft voortgebracht die deze samenlevingsvorm als alternatief voor het gezinsleven mogelijk maakt. Daarnaast beredeneert zij dat het verlangen naar sociale cohesie en de wens om een voorbeeldfunctie te vervullen met elkaar op gespannen voet staan. Immers, voor het eerste is een hecht groepsverband en dus een zekere geslotenheid nodig, terwijl voor het tweede juist openheid noodzakelijk is. Inzicht te geven in dit spanningsveld en de gehanteerde sociale en ruimtelijke strategieën om daarmee om te gaan is de centrale doelstelling van Bakkers onderzoek.

Er zijn bewoners geïnterviewd van zes communale leefgemeenschappen, geselecteerd op basis van variatie in omvang, locatie en functionele invulling (wonen of gecombineerd wonen en werken), en daaruit is gebleken dat er in vijf van de zes gevallen inderdaad sprake is van spanning tussen de mate van geslotenheid die theoretisch vereist is en de feitelijke geslotenheid. Het belang dat men hecht aan de voorbeeldfunctie is echter kleiner dan verwacht en speelt bij vier van de onderzochte gemeenschappen geen rol (meer). Het creëren van de ideale woonomgeving en het streven naar sterke onderlinge banden staat bij vrijwel alle gemeenschappen voorop. Dit wil echter niet zeggen dat dat laatste in de praktijk altijd even makkelijk lukt. Het is zoeken naar een bevredigend evenwicht waarbij het voortbestaan van de leefgemeenschap wordt gewaarborgd.

Vooraf naarmate de groep groter is, blijkt bij persoonlijke conflicten in

plaats van naar communicatie snel naar ruimtelijke middelen te worden gezocht. Dit wordt aansprekend geïllustreerd door een leefgemeenschap gevestigd in een voormalig ziekenhuis. In de loop der jaren werden daar heel wat individuele keukens gebouwd om elkaar makkelijker te kunnen ontlopen, hoewel ze ook weer werden afgebroken als men vond dat het individualisme te veel om zich heen begon te grijpen. Ook bij de selectie van nieuwe bewoners blijkt de omvang problematisch te kunnen zijn. Sociale cohesie is theoretisch het best gediend met homogeniteit en onderlinge sympathie, maar het is lastig – en zeer tijdrovend – om mensen te vinden die de idealen onderschrijven, een waardevolle bijdrage aan de gemeenschap kunnen leveren én met alle bewoners goed op kunnen schieten. Als gevolg hiervan zijn leefgemeenschappen vaak gedwongen zich opener op te stellen dan men idealiter zou willen.

Tegen individualisering, maar ook een voortvloeiende daarvan.

Kleine leefgemeenschappen kennen dit probleem niet, maar moeten zich om andere redenen openstellen voor de buitenwereld. Zij moeten bijvoorbeeld ruimtes verhuren aan congresgangers of een winkeltje runnen voor extra inkomsten, of open dagen en ‘meeleefweken’ organiseren om handen en voeten te geven aan hun ideaal een voorbeeld te zijn voor de samenleving.

Bakker slaagt er met degelijk kwalitatief onderzoek uitstekend in te typeren met welke problemen communale leefgemeenschappen geconfronteerd worden en hoe zij een balans vinden in de tegenstrijdige eisen die hun ideologie aan hen stelt. Vooral door haar keuze voor een ontwikkelingsperspectief wordt duidelijk dat veel leefgemeenschappen bewust of onbewust een deel van hun ideologie achter zich hebben gelaten. In de loop der jaren zijn ze minder een politiek statement geworden en steeds meer een praktisch alternatief voor wie het doorsnee gezinsleven te beperkt en de buurt te kil vindt. Ja, zelfs in de commune kan men niet aan de tijdgeest ontsnappen en is de individualiseringstrend voelbaar.

Bakker, W. (2007) Communale leefgemeenschappen op zoek; Een onderzoek naar het spanningsveld tussen geslotenheid en idealen. Universiteit van Amsterdam, Sociale Geografie.